

Terug in de kast?

Michel Aben

Terug in de kast?

Een belevingsonderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht

Bureau Discriminatiezaken Utrecht
Utrecht, september 2008

INHOUD

A. SAMENVATTING EN CONCLUSIES	3
B. AANBEVELINGEN.....	6
C. HET ONDERZOEK.....	7
INLEIDING	7
Probleemomschrijving.....	7
Doelstelling.....	8
Onderbouwing doelstelling en de relevantie voor de organisatie	8
Vraagstelling	9
Definities vraagstelling	9
Deelvragen.....	9
D. HET BETOOG	10
Hoofdstuk 1. Begrippen.....	10
1.1 Wat wordt verstaan onder homodiscriminatie	10
1.1.1 Strafbaar	10
1.1.2 Homodiscriminatie	10
1.1.3 Zelfdiscriminatie.....	10
Hoofdstuk 2. Kritische bespreking van de resultaten	11
2.1 Methodische karakterisering van het onderzoek	11
2.1.1 Enquête	11
2.1.2 Populatie.....	11
Hoofdstuk 3. Resultaten van de enquête	13
3.1 vormen van discriminatie	13
3.2 frequentie van discriminatie	16
3.3 Wat hebben de slachtoffers van discriminatie gedaan	18
3.4 Wat zullen slachtoffers van discriminatie in de toekomst doen.....	19
3.5 Houding van de maatschappij.....	20
3.6 Gedrag aanpassen.....	21
3.7 Bekendheid met het Bureau Discriminatiezaken Utrecht.....	22
3.8 Geen klacht indienen bij het BDU	23
3.9 Opmerkingen over zelfdiscriminatie	24
Hoofdstuk 4. Context en ontwikkelingen	26
4.1 Context en ontwikkelingen	26
4.1.1 Homodiscriminatie in de jaren tachtig.....	26
4.1.2 Wet en regelgeving in de jaren tachtig	27
4.1.3 Homodiscriminatie in de jaren negentig.....	27
4.1.4 Conclusie “Niet ernstig genoeg?”	28
4.2 Ontwikkelingen na 1998 tot het heden.....	29
4.2.1 Wet en regelgeving	29
4.2.2 Acceptatie	29
4.2.3 Samenvatting ontwikkelingen	30
E. BRONNENLIJST.....	31
Literatuur:.....	31
Rapporten:	31
Internetbronnen:.....	31
Alternatieve bronnen:	32
F. BIJLAGEN.....	33
Bijlage 1. Lijst van afkortingen	33
Bijlage 2 Begeleidende brief enquête	34
Bijlage 3 Aanwijzingen bij het invullen van de enquête en de enquête.....	35

A. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Met dit onderzoek wordt beoogd inzicht te krijgen in de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht. Hiervoor wordt een vergelijking getrokken met een vergelijkbaar onderzoek van tien jaar geleden.

Tien jaar geleden is door het toenmalige Steunpunt Anti-Discriminatie (STAD) onderzoek uitgevoerd naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht. Hiervan is in het rapport “Niet ernstig genoeg” verslag gedaan¹. Middels een enquête onder de leden van het COC Midden-Nederland en Utrechtse Kringen werd in 1998 de geënquêteerden gevraagd waar en wanneer zij discriminatie op grond van hun seksuele gerichtheid ondervonden. Dezelfde vragen heeft het BDU opnieuw voorgelegd aan de leden van het COC Midden-Nederland. De resultaten van nu zijn met die van tien jaar geleden vergeleken.

De aanleiding voor dit onderzoek is dat er weinig meldingen binnenkomen bij het BDU van discriminatie op grond van seksuele gerichtheid. Het BDU ontvangt echter regelmatig signalen die er op wijzen dat deze vorm van discriminatie nog steeds regelmatig voorkomt.

Het COC Midden-Nederland heeft de enquête van het BDU onder 627 leden uitgezet. 241 enquêtes zijn terugontvangen. De geënquêteerden werd gevraagd naar hun ervaringen op de volgende terreinen: media, uitschelden, geweld, buurt, onderwijs, arbeidsmarkt, sport & recreatie, gezondheidszorg en overheid.

Ten opzichte van tien jaar geleden vallen een aantal verschillen op in de aard en omvang van de door de respondenten ervaren homodiscriminatie in Utrecht op.

- Op de meeste onderzochte terreinen is er een procentuele afname van homodiscriminatie te constateren.
- De frequentie van ervaringen met homodiscriminatie is over het algemeen afgenomen.
- Bij de vrouwelijke respondenten is er echter op meerdere terreinen sprake van een toename van homodiscriminatie.
- Bij de mannen is, op het terrein “buurt” en “gezondheidszorg” na, sprake van een afname.
- De terreinen: “schelden” en “media” worden het vaakst genoemd als terreinen waar de meeste homodiscriminatie ervaren wordt.
- Opvallend is dat op de twee terreinen die de laatste jaren het meest de actualiteit haalde, geweld tegen homoseksuelen en discriminatie in het onderwijs, een opvallende afname is te constateren in de ervaringen van de respondenten.

¹ Braven, B. den, Dijkman, P. & Rubio, M. (1998), “‘Niet ernstig genoeg?’ Onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht”, Utrecht, Steunpunt Anti Discriminatie

Bij het terrein “media” wordt vaak gerefereerd aan berichten van religieuze stromingen en individuen met extreme standpunten. Sommige berichtgeving over actuele onderwerpen wordt door de respondenten als discriminerend ervaren. Meestal omdat de zaken vaak vanuit één kant worden belicht. Voorbeelden daarvan zijn: de discussie over “weigerambtenaren” en de berichtgeving over de hiv-injecties in Groningen. In de media worden berichten van individuele sprekers, zoals die van onze premier, als kwalijk ervaren. Verder wordt er ervaren, dat in de berichten uit de media, sprake is van toenemende religieuze/politieke standpunten tegen homoseksualiteit. De standpunten van de Christen Unie en diverse Moslims worden door respondenten vaak genoemd en als discriminerend ervaren.

Het schelden wordt meestal gedaan door groepen jongens en mannen. Daar wordt vaak aan toegevoegd, dat deze van allochtone afkomst zijn.

De aard van homodiscriminatie lijkt te zijn veranderd. Zo wordt er bijvoorbeeld bij het onderzochte gebied geweld, minder vaak fysiek geweld ervaren, maar uit het geweld zich meer in bedreigingen. In de woonomgeving en op de arbeidsvloer ervaart men minder vaak pesterijen. Daar komt naar voren dat men genegeerd wordt of ongelijk behandeld. Anders dus, als hun heteromedemens. Zo is een aantal respondenten van mening, dat zij geen baan krijgen vanwege hun seksuele gerichtheid of geen kans maken op promotie/bonussen.

De grote afname op het terrein “onderwijs” kan misschien verklaard worden uit het feit dat de gemiddelde leeftijd van de respondenten op 48 jaar ligt. Er zijn daarom weinig respondenten die nog schoolgaand zijn tijdens het houden van de enquête. Voornamelijk in het onderwijs gaven de respondenten aan, als docent, homodiscriminatie te ondervinden. Leerlingen, van voornamelijk allochtone afkomst, werden genoemd als ‘dader’. Als toelichting kwam van de respondenten naar voren, dat dit vooral kwam uit onwetendheid of vanuit vooroordelen. Van collega docenten is in vergelijking met de vorige enquête minder last ondervonden.

De frequentie van homodiscriminatie wordt in verhouding met tien jaar geleden op de meeste terreinen iets minder ervaren. Alleen bij de terreinen media en buurt is het bij het antwoord *een paar keer* toegenomen. Het lijkt dus, dat de omvang van homodiscriminatie minder is geworden in vergelijking met tien jaar geleden.

In het onderzoek van 2008 zijn twee nieuwe vragen opgenomen. De eerste is de vraag of men van mening is dat de houding van de maatschappij ten opzichte van homoseksualiteit de laatste twee jaar is veranderd. De tweede vraag is of men het gedrag aanpast om zich veiliger te voelen in de openbare ruimte.

De procentuele afname van homodiscriminatie, staat in contrast met de gedachte van de respondenten over de houding van de maatschappij. Aan de respondenten werd gevraagd hoe, in hun beleving, de samenleving reageert op homoseksualiteit en wat hun ervaringen daarbij zijn. Het

overgrote deel reageerde met de stelling dat de samenleving minder tolerant is geworden. Twee oorzaken werden relatief vaak gegeven. De “allochtone invloed” was daar één van en berichtgeving in de media het tweede. Over de tweede oorzaak gaven enkele respondenten aan, de intolerantie alleen op de berichten uit de media te baseren, maar zelf geen verschil te ervaren.

De vraag, of men hun gedrag wel eens aanpast om zich veiliger te voelen in hun omgeving, werd door bijna tachtig procent van de respondenten met *ja* beantwoord. Zij lopen bijvoorbeeld niet hand in hand over straat of verbergen hun seksuele gerichtheid voor anderen. Hiermee hoopt men discriminatie te vermijden. Dit kan een vorm van ‘zelfdiscriminatie’ worden genoemd². Mensen verbergen een gedeelte van hun identiteit om aan de geldende heteronorm te voldoen. Ook werd er gezegd homodiscriminatie als vanzelfsprekend of niet serieus genoeg te ervaren. Ook dit kan onder de noemer “zelfdiscriminatie” geplaatst worden.

Het aantal respondenten dat een melding van discriminatie heeft gedaan, is in vergelijking met tien jaar geleden gestegen. Dit is voornamelijk het geval onder de mannelijke respondenten. Een verklaring hiervoor kan zijn, dat men beter weet, dat men discriminatie ergens kan melden. Tevens is ook het aantal respondenten gestegen dat homodiscriminatie niet heeft gemeld, hier is met name een toename te constateren onder de vrouwelijk respondenten. Het aantal mensen dat discriminatie op een andere manier dan melden heeft opgelost is sterk afgenomen. Een verklaring daarvoor kan zijn dat men minder vaak het initiatief neemt om homodiscriminatie zelf op te lossen, doormiddel van discussie of bijvoorbeeld terugschelden.

Wanneer men wel een melding heeft gemaakt, gebeurde dat het vaakst bij de politie. Daarnaast werd de discriminatie ook gemeld bij: werkgevers, klachtencommissies en bijvoorbeeld bij de woningbouw.

Een grote groep respondenten geeft aan, in de toekomst eerder bereid te zijn een melding te maken. Deze bereidheid is echter wel afhankelijk van de ernst van de discriminatie. Schelden is voor de meeste nog niet ernstig genoeg. Echter ligt de meldingsbereidheid vele mate hoger dan tien jaar geleden. Ook nu zal het grootste deel van de respondenten het bij de politie melden. Het BDU komt nu op een tweede plaats.

De bekendheid met het BDU is relatief klein. Iets meer dan een derde van de respondenten geeft aan het BDU te kennen. In vergelijking met de resultaten van de vorige enquête (ten opzichte van het voormalige Steunpunt Anti Discriminatie), is dit aantal bijna gehalveerd.

De voornaamste conclusie uit dit onderzoek, is dat in vergelijking met tien jaar geleden, er daadwerkelijk verschillen zijn in de aard en omvang van homodiscriminatie. Er lijkt minder gediscrimineerd te worden, maar ook het gevoel van acceptatie van homoseksualiteit lijkt minder te worden.

² Term bedacht bij het onderzoek “Niet ernstig genoeg?”

B. AANBEVELINGEN

Voorlichting voor 'daders'

Uit de enquêtes blijkt dat er op veel gebieden een procentuele afname wordt ervaren van homodiscriminatie. Toch correspondeert dit niet met wat de respondenten antwoorden bij de vraag over de acceptatie van homoseksualiteit in de samenleving. Daar geven verreweg de meeste aan dat de houding van de maatschappij, ten opzichte van homoseksualiteit, minder tolerant is geworden. Zij geven voornamelijk aan dat er gediscrimineerd wordt door religieuze stromingen en groepen jongens en mannen. Veelal wordt de link gelegd met allochtonen. Als reden wordt vaak onwetendheid over homoseksualiteit en vooroordelen van deze groepen gegeven. Belangrijk is het dus om goede voorlichting te geven over homoseksualiteit. Op scholen, maar ook bijvoorbeeld in buurtcentra of op festiviteiten.

Voorlichting voor homoseksuelen

Ook is voorlichting gericht op homoseksuelen van belang. Uit de enquêtes blijkt dat nog steeds relatief weinig respondenten melding maken van homodiscriminatie. Vaak vinden zij het feit niet ernstig genoeg. Het gaat hier dan om een vorm van zelfdiscriminatie. Ook het vermijden van discriminatie of het vanzelfsprekend vinden is een vorm van zelfdiscriminatie. Met voorlichting kan er een bewustwording plaatsvinden van dit begrip. Ook is het goed om informatie te geven over wat men kan doen als men met discriminatie geconfronteerd wordt. Valt de belediging bijvoorbeeld onder één van de artikelen van het Wetboek van Strafrecht en zijn er vervolgingsmogelijkheden? Of welke vorm van homodiscriminatie kun je het beste waar melden? Kun je hulp krijgen in de vorm van slachtofferhulp? Wat is de zin van het melden van discriminatie en wat wordt er met een melding gedaan?

Public Relations (PR)

Uit de enquête is gebleken, dat veel respondenten, het Bureau Discriminatiezaken Utrecht niet kennen. Dat kan mede verklaren, waarom er zo weinig klachten binnenkomen bij het BDU. Om de bekendheid te vergroten is het dan ook van belang dat het BDU meer publiciteit genereert en meer zichtbaar maakt welke doelstellingen het BDU heeft. Homodiscriminatie bestrijden is er daar ten slotte één van.

Nader onderzoek

In de enquête is gevraagd naar de postcodes van de geënquêteerden. Hierdoor zou geanalyseerd kunnen worden in welke wijken van Utrecht het meeste homodiscriminatie wordt ervaren. Dit is een interessant gegeven om meer onderzoek naar te doen.

Ook zou het interessant zijn om verder te onderzoeken, waarom de vrouwelijke respondenten meer last van homodiscriminatie ervaren, dan de mannelijke, in vergelijking met tien jaar geleden.

C. HET ONDERZOEK

INLEIDING

Het Bureau Discriminatiezaken Utrecht (BDU) houdt zich bezig met het bestrijden van discriminatie in het algemeen en van racisme, seksisme en homodiscriminatie in het bijzonder. Mensen die gediscrimineerd zijn, kunnen terecht bij het klachtenbureau van het BDU. Tevens heeft het BDU ook nog andere taken, het onderscheidt zich in de volgende drie kerntaken ter realisering van zijn doelstellingen:

- Klachtbehandeling en registratie van incidenten met een discriminatoir karakter;
- PR, informatieverstrekking, publiciteit en publieksbeïnvloeding;
- Voorlichting, signalering, beleidsbeïnvloeding en beleidsadvisering.

Probleemomschrijving

In 1998 heeft het BDU (voormalig: Steunpunt Anti-Discriminatie, STAD) een onderzoek verricht naar homodiscriminatie in Utrecht en directe omgeving. Het onderzoek werd gehouden, omdat tussen 1995 en 1997, het aantal klachten over homodiscriminatie, in vergelijking met andere vormen van discriminatie, gering was. Er werden echter signalen ontvangen van het COC in Utrecht en Adviescommissie Homo- en Lesbische Emancipatie, dat er meer speelde. Het onderzoek werd dan ook gestart naar aanleiding van de vraag, waarom zo weinig slachtoffers van homodiscriminatie het Steunpunt Anti-Discriminatie bereikten. Naast die vraag, was het onderzoek gericht op het achterhalen van de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht en directe omgeving. Tevens is onderzocht hoe men heeft gereageerd op discriminatie-ervaringen en hoe men dat in de toekomst denkt te doen.

Het doel van het onderzoek was om zicht te krijgen op de aard en de omvang van homodiscriminatie in Utrecht. De resultaten werden gebruikt om instanties, die zich bezighouden met homodiscriminatie, te informeren. Met de signalen konden de betreffende organisaties beter hun beleid ontwikkelen en hulpverlening bieden aan slachtoffers van homodiscriminatie. Tevens wilden zij weten hoe mensen met hun ervaringen van homodiscriminatie zijn omgegaan en hoe zij dat in de toekomst wilden gaan doen³.

Zoals hierboven beschreven is dit onderzoeksrapport tien jaar geleden verschenen. In tien jaar tijd is er veel gebeurd. Beleid is veranderd⁴, homodiscriminatie is nog altijd actueel⁵. Verschillende gemeenten voeren onderzoeken uit over seksuele gerichtheid⁶. De demografie van Nederland is veranderd.

³ Braven, B. den, Dijkman, P. & Rubio, M. (1998), "Niet ernstig genoeg?" Onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht", Utrecht, Steunpunt Anti Discriminatie

⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn, Lesbisch - en homo - emancipatiebeleid 2008 – 2011*, 3 pars. 20 maart 2008.

http://www.minocw.nl/documenten/Homo_emancipatie.pdf

⁵ AD Utrechts Nieuwsblad 28 mei 2008, *Homo's moeten altijd voorzichtig zijn*

⁶ Ralph Sluijs, *'Discriminatie op grond van seksuele gerichtheid.'*, Nijmegen 2007

Toch komen er nog steeds, relatief, weinig klachten binnen bij het BDU. "Een signaal wat niet correspondeert met de signalen die van buitenaf komen", volgens Martin Jansen, directeur, Bureau Discriminatiezaken Utrecht⁷. Een reden om het onderzoek opnieuw uit te voeren. De aard en de omvang van homodiscriminatie, in Utrecht, wordt op die manier weer in kaart gebracht. Tevens kunnen de resultaten van tien jaar geleden en nu met elkaar vergeleken worden. Wellicht zijn er ook wel opmerkelijke veranderingen in de aard en omvang van homodiscriminatie waar te nemen.

Doelstelling

Met de resultaten kunnen instanties, die zich bezighouden met homodiscriminatie informeren, zodat zij een beter beleid en een betere hulpverlening kunnen bieden aan slachtoffers van homodiscriminatie.

De doelstelling luidt dan ook als volgt:

Met dit onderzoek wordt beoogd de verschillen duidelijk te krijgen in de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht, in vergelijking met de resultaten van tien jaar geleden.

Onderbouwing doelstelling en de relevantie voor de organisatie

Zoals hierboven beschreven is homodiscriminatie een actueel onderwerp. Het staat hoog op de politieke agenda. De laatste decennia is de homo-emancipatie hevig in ontwikkeling. Veelal is dit te wijden aan de maatschappelijke trends. Deze zijn bepalend of homodiscriminatie herkend of erkend wordt, en of er maatregelen worden genomen voor de bestrijding van homodiscriminatie. Voor organisaties, die zich bezig houden met homodiscriminatie, zijn de ontwikkelingen ook relevant. Het is relevant in die zin, dat de homo-emancipatie in beweging is geweest. Het begrip homodiscriminatie heeft in de loop der jaren een andere invulling gekregen⁸. De discriminatie wordt anders ervaren. Door ontwikkelde wetgeving is nieuw beleid ontstaan. Beleid waar een organisatie als het BDU en instanties, die met homodiscriminatie bezig zijn, op moeten anticiperen⁹ ¹⁰. Vragen van cliënten zullen met de emancipatie mee veranderen. De dienstverlening zal zich daarop moeten aanpassen. Er zal meer juridische kennis vergaard moeten worden, maar ook de aanpak van het hulpaanbod zal ter evaluatie komen te staan. Brede lagen van de bevolking hebben een positieve houding aangenomen, met betrekking tot de acceptatie van homoseksuelen¹¹. De vraag is of homoseksuelen dit ook ondervinden. Hebben zij niet het idee, nog wel gediscrimineerd te worden? En als zij zich gediscrimineerd voelen, is er dan ook sprake van daadwerkelijke discriminatie of gaat het om gevoel?

⁷ Jansen, M., directeur, Bureau Discriminatiezaken Utrecht, interview

⁸ Dercksen A. en E. van der Veen, Het steekt van tijd tot tijd de kop op. Homodiscriminatie in de jaren tachtig, Homostudies/ISOR Universiteit, Utrecht 1994

⁹ Keuzenkamp, S. Bos, D. Duyvendak, J.W. (2006) "Gewoon doen" Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland, 8 pars. 27 maart 2008.

http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037702570/Gewoon_doen.pdf

¹⁰ Lunnemann K.D., Loenen M.L.P., Veldman A.G. (1999), De onzichtbare standaard in het recht. In- en uitsluiting van vrouwen, etnische minderheden en homoseksuelen in het familierecht, arbeidsrecht en strafrecht, Kluwer: Deventer

¹¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn, Lesbisch - en homo - emancipatiebeleid 2008 – 2011*, 3 pars. 27 maart 2008.

http://www.minocw.nl/documenten/Homo_emancipatie.pdf

Wat zijn de verschillen, gezien de resultaten van tien jaar geleden¹²? Het is belangrijk om achter deze gegevens te komen en te signaleren waar de problemen nu liggen. Deze gegevens zeggen namelijk veel over de maatschappelijke trends. Er kan hieruit ook geconcludeerd worden hoe de aard en omvang van homodiscriminatie mee is gegaan in de homo-emancipatie. Ook kunnen deze gegevens aangeven waar de organisaties de aandacht op moeten richten.

Vraagstelling

Het is nu duidelijk wat het probleem is en dat het probleem relevant is voor zowel het BDU, alsmede voor andere organisaties die zich bezighouden met homodiscriminatie, als voor homoseksuelen. De doelstelling is geformuleerd. Om tot de doelstelling te komen is er een vraagstelling bedacht welke als volgt luidt: *Wat zijn de verschillen in de aard en omvang van homodiscriminatie, in vergelijking met de resultaten van tien jaar geleden in Utrecht?*

Definitie vraagstelling

Om misverstanden over de vraagstelling te voorkomen worden er nog een drietal definities geven welke de vraagstelling eenduidiger maken, namelijk;

Met *aard* wordt bedoeld: in welke vorm komt de discriminatie ter sprake, wat is er kenmerkend aan. Uit het zich bijvoorbeeld in geweld in het openbaar of verbaal in het onderwijs. Uit het zich in beleid in de verzekeringswereld etc;

Met *omvang* wordt bedoeld: wat de frequentie van discriminatie is op de onderzochte deelgebieden. Zo kan bijvoorbeeld duidelijk worden, dat op het terrein onderwijs veel sprake is van homodiscriminatie, terwijl dat bij gezondheidszorg minder is;

Wat wordt met *homodiscriminatie* bedoeld? Tien jaar geleden werd in het onderzoek het begrip homodiscriminatie als volgt beschreven: "Onder homodiscriminatie verstaan wij: het onderscheid maken tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit, waarbij homoseksuelen als minderwaardig worden beschouwd en daardoor achtergesteld of anderszins benadeeld worden.

Of het begrip hedendaags nog zo vertaald wordt, zal worden beantwoord door één van de deelvragen.

Deelvragen

Om de vraagstelling te beantwoorden zal er eerst meer duidelijkheid vergaard worden over de elementen uit de vraagstelling. Hiervoor zijn er een aantal deelvragen opgesteld, namelijk:

1. Wat verstaat het BDU onder homodiscriminatie?
2. Hoe heeft de homo-emancipatie vanaf de jaren '80 tot heden eruit gezien?
3. Op welke werkvelden ervaart de onderzochte homopopulatie in Utrecht homodiscriminatie en wat zijn de verschillen in vergelijking met het onderzoek van tien jaar geleden?
4. Ervaart de onderzochte homopopulatie in Utrecht een toename van homodiscriminatie in vergelijking met tien jaar geleden?
5. Wat is de frequentie van homodiscriminatie in Utrecht, in vergelijking met tien jaar geleden?
6. Ervaart de onderzochte populatie de aard van homodiscriminatie anders dan tien jaar geleden?

¹² Braven, B. den, Dijkman, P. & Rubio, M. (1998), "Niet ernstig genoeg?' Onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht", Utrecht, Steunpunt Anti Discriminatie

D. HET BETOOG

Hoofdstuk 1. Begrippen

Om een degelijk onderzoek te kunnen uitvoeren, moeten er eerst een aantal begrippen helderder worden. In dit gedeelte wordt hieraan aandacht besteed. Het hoofdstuk zal de eerste deelvraag beantwoorden.

1.1 Wat wordt verstaan onder homodiscriminatie

In dit onderzoek is niet afgeweken van de term 'homodiscriminatie', zoals dat in het vorig onderzoek is gebruikt. Hieronder zullen de belangrijke begrippen kort worden toegelicht.

1.1.1 Strafbaar

Homodiscriminatie is in de wet strafbaar gesteld. De artikelen 137c, 137d, 137^e en 429quater, van het Wetboek van Strafrecht, benoemen een aantal zuivere vormen van discriminatie. Zo is het strafbaar je opzettelijk beledigend uit te laten over een groep mensen wegens hun seksuele gerichtheid of in het openbaar aan te zetten tot haat of discriminatie van mensen of gewelddadig optreden wegens hun homoseksuele gerichtheid¹³.

1.1.2 Homodiscriminatie

De term homodiscriminatie heeft voor dit onderzoek geen andere invulling gekregen, als tien jaar geleden. Er wordt nog steeds onder verstaan: *het onderscheid maken tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit, waarbij homoseksuelen als minderwaardig worden beschouwd en daardoor achtergesteld of anderszins benadeeld worden.*

1.1.3 Zelfdiscriminatie

Wat overgenomen is, vanuit het eerste onderzoek, is de term **zelfdiscriminatie**. De onderzoekers van tien jaar geleden hebben deze term bedacht na het lezen van het boek 'Alledaags racisme' (Phillomena Essed, Ambo/Novib 1984, blz. 91-92). De vertaling van de term zelfdiscriminatie houdt in, dat het slachtoffer van discriminatie geen actie onderneemt, maar de discriminatie juist bewust vermijdt. *"Een reden die Essed in haar boek 'Alledaags racisme' (1984) aangeeft, is het idee van het slachtoffer dat het erkennen van de discriminatie, zou betekenen dat het probleem (de discriminatie) in de persoon zou zitten."*, aldus de onderzoekers. De onderzoekers geven daarna enkele voorbeelden ter illustratie: *'Als ik het niet zeg, zal me niets overkomen.'* *'Als ik niet 'zo' was geweest, dan zou er geen probleem zijn'*. Het gaat bijvoorbeeld om een persoon, die niet hand in hand met zijn/haar partner loopt, om scheldpartijen te vermijden. De persoon onderneemt geen actie, maar vermijdt de discriminatie bewust, waardoor de eigen identiteit wordt verzwegen of ontkent.

¹³ Radar, "homodiscriminatie, <http://www.radar.nl/read/7/homodiscriminatie>, 8 pars., 14 juni 2008

Hoofdstuk 2. Kritische bespreking van de resultaten

2.1 Methodische karakterisering van het onderzoek

2.1.1 Enquête

Omdat het doel van het onderzoek is, de gegevens van beide onderzoeken te vergelijken, leek het verstandig dezelfde onderzoeksmethode aan te houden, als tien jaar geleden.

De resultaten zijn dan ook weer doormiddel van een enquête verkregen. Het was de manier om in een kort tijdsbestek veel mensen te bereiken. Er is dus ook gekozen voor een kwantitatief onderzoek¹⁴. Op deze manier kon er een brede 'steekproef' worden gehouden en gegevens vergeleken worden met het vorige onderzoek.

De vragenlijst is grotendeels overgenomen, van de vorige enquête. Enkele werkvelden zijn geschrapt. Deze werden als irrelevant beschouwd om nogmaals te onderzoeken. Tevens zijn er een tweetal nieuwe vragen en elementen bij enkele vragen gevoegd. Dit is gebeurd, om een *nog* duidelijker beeld te krijgen, van de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht.

Enkele vragen uit de enquête zijn tijdsgebonden en enkele niet. Er moet bij de vergelijkingen dus rekening worden gehouden met enkele onzuivere/dubbele metingen, met het onderzoek van tien jaar geleden. Echter is er een duidelijk beeld ontstaan over de ervaringen van de laatste jaren. Voor een volgende keer is het wel verstandig om alle vragen tijdsgebonden te maken.

Twee vragen hadden elementen, waar haast niet op is gereageerd. Namelijk de vraag of men als leerling is gediscrimineerd (vraag 2f) en de vraag of de melding goed was afgehandeld (vraag 3). Door de summiere respons op deze vragen, zijn de gegevens ook niet meegerekend in de verwerkingen. Nu de populatie bekend is, kan hier een volgende keer beter op ingespeeld worden.

2.1.2 Populatie

Er is gekozen om ons, net als bij de vorige enquête, te beperken tot de populatie homoseksuelen/lesbiennes uit de provincie Utrecht en met leden die daar een binding mee hebben. De populatie is benaderd via het COC Midden-Nederland. Er is bij deze enquête dus alleen gebruik gemaakt van het ledenbestand van het COC Midden-Nederland. Een gegeven wat aanduidt, geen volledig beeld te willen schetsen, van de totale populatie homoseksuelen/lesbiennes uit Utrecht. De gemiddelde leeftijd van de populatie (48 jaar) ligt hoger dan bij het vorige onderzoek (35 jaar). Echter is elk verhaal een casus op zich waarmee aangetoond kan worden of er sprake is van homodiscriminatie en/of intolerantie ten opzichte van homoseksuelen. Het geslacht van de respondenten is in deze enquête redelijk gelijk (mannen: 116, vrouwen: 106), waardoor er een goed beeld geschetst kan worden van zowel homoseksuelen, als lesbiennes. De respons is groter geweest dan verwachting, waardoor een goede vergelijking gemaakt kon worden met het vorige onderzoek. De

¹⁴ Baarda, D.B. & Goede, M.P.M. de, & Kalmijn, M. (2000). *Enquêteren en gestructureerd interviewen*. Eerste druk, Educatieve Partners Nederland: Houten

meeste respondenten zijn afkomstig uit Utrecht of uit de omgeving daarvan. In de enquêtes is gevraagd naar de woonplaats en de eerste vier cijfers van de postcode. Op deze manier kan later ook nog onderzocht worden in welke wijken de concentratie van homodiscriminatie hoog is. Echter voert het te ver om dit te onderzoeken, ten tijde van deze publicatie.

In dit onderzoek wordt steeds de term 'homo' gebruikt. Hiermee worden niet alleen homoseksuele mannen bedoeld, maar ook lesbische vrouwen, biseksuelen, transgender en travestieten.

2.1.3 Analysering van de gegevens

De vraagstelling van dit onderzoek is: Wat zijn de verschillen in de aard en omvang van homodiscriminatie, in vergelijking met de resultaten van tien jaar geleden in Utrecht? Om de vraagstelling te beantwoorden, moesten de gegevens van beiden onderzoeken vergeleken worden. Omdat er sprake was van een verschillend aantal respondenten, is er gekozen de gesloten antwoorden om te rekenen naar procenten. Het aantal antwoorden werd gedeeld door het totale aantal respondenten waardoor procentuele verschillen, van beide onderzoeken, duidelijk werden. Een vergelijking kan hierdoor worden gemaakt. De toelichting, welke men bij elke vraag kon geven, werd kritisch geanalyseerd. Deze toelichtingen werden vergeleken met de kritische analyse van tien jaar geleden. Opmerkelijke verschillen in antwoorden zijn op deze manier duidelijk geworden en beschreven.

Hoofdstuk 3. Resultaten van de enquête

Nu de begrippen helder zijn, worden in dit hoofdstuk de resultaten van de enquête getoond. Het hoofdstuk is ingedeeld in paragrafen. Elke paragraaf behandelt een aparte vraag uit de enquête. De paragraaf wordt elke keer ingeleid met een korte toelichting. De gevonden cijfers worden gepresenteerd in tabellen. Onder de tabel is een toelichting beschreven, welke verkregen is doormiddel van een kwalitatieve analyse. Hierdoor wordt duidelijk waarom respondenten voor een bepaald antwoord hebben gekozen. Het doel van dit onderzoek is: *De verschillen duidelijk te krijgen in de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht, in vergelijking met de resultaten van tien jaar geleden.* Daarom worden de gegevens van tien jaar geleden ook in elke paragraaf getoond en vergeleken met het huidige onderzoek.

3.1 vormen van discriminatie

De geënquêteerden zijn, net als tien jaar geleden, gevraagd of zij discriminatie hebben ervaren. De vragen waren ingedeeld in verschillende categorieën. De respondenten hebben de mogelijkheid gehad om een toelichting te geven op het gekozen antwoord. De resultaten van het vorige onderzoek zijn daarna vergeleken met het huidige onderzoek.

Tabel 1.1 Vormen van discriminatie 1998 en 2008. Aangegeven in percentages van het totale aantal antwoorden.

Categorie	man		vrouw		onbekend		score totaal	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
media	61%	56%	58%	64%	80%	63%	60%	60%
uitschelden	61%	59%	69%	61%	40%	47%	65%	59%
geweld	33%	19%	26%	21%	20%	11%	32%	19%
buurt	13%	26%	25%	26%	20%	21%	21%	26%
onderwijs	35%	16%	26%	25%		11%	30%	19%
arbeidsmarkt	14%	10%	11%	13%	20%	5%	12%	11%
sport/recreatie	13%	9%	14%	17%	20%	11%	14%	13%
anders	13%	9%	15%	17%		5%	14%	12%
gezondheidszorg	14%	14%	12%	5%		5%	12%	9%
overheid	9%	6%	4%	13%			6%	9%

Media

In de categorie media hebben de respondenten aangegeven het meest geconfronteerd te worden met homodiscriminatie. De respons, van tien jaar geleden, was overigens ook erg groot in deze categorie. De aard die genoemd wordt, is eveneens te vergelijken met die van tien jaar geleden. Zo worden vaak religieuze stromingen als veroorzaker genoemd. Hedendaags worden in het bijzonder de Christen Unie en Imams genoemd. Ingezonden brieven spelen net als bij het onderzoek van tien jaar geleden ook een rol. En actuele gebeurtenissen treden op de voorgrond zoals: de weigerambtenaren, de hiv-injecties in Groningen en premier Balkenende die in Indonesië zegt, dat hij ondanks het regeringsstandpunt, het niet eens is met het homohuwelijk. Het valt op, dat in vergelijking met het vorige onderzoek, het aantal mannen minder discriminatie ervaart in de media en de vrouwelijke respondenten juist meer. In zijn totaliteit is er minder discriminatie ervaren.

Uitschelden

Uitschelden hoort, net als tien jaar geleden, samen met de categorie media bij de top waar de meeste homodiscriminatie ervaren wordt. De respons op deze categorie is erg hoog. Voornamelijk wordt er gescholden met de woorden: 'flikker', 'homo' en 'pot'. Men geeft aan dat voornamelijk jongeren de respondenten uitschelden. Vaak voegen zij hier aan toe dat het voornamelijk jongeren met een allochtone achtergrond zijn. In vergelijking met de enquête van tien jaar geleden lijkt het schelden minder te worden. Zowel bij de vrouwen als bij de mannen hebben de respondenten procentueel minder ervaringen met schelden ondervonden.

Geweld

Geweld is een categorie waar duidelijke verschillen te zien zijn in vergelijking met de enquête van tien jaar geleden. Alleen als we al naar de procentuele verschillen kijken, valt het op dat er veel minder geweld wordt ervaren tegen homoseksuelen. In de toelichting wordt ook vaker genoemd dat men *bedreigd* is met geweld, in plaats van dat er ook werkelijk geweld is toegepast. Echter geeft men ook aan geweld te vermijden, door zich aan te passen aan de geldende heteronorm.

Buurt

Terwijl buurt een aparte categorie is, hangen de antwoorden van de respondenten nauw samen met de categorie uitschelden. Het schelden is de meest voorkomende aard van homodiscriminatie in de buurt. Jongeren zijn vaak diegene die de respondenten belagen, dit was tien jaar geleden niet anders. Een andere toelichting wat vaak terug komt is dat buurtgenoten de respondenten negeren, ook dit correspondeert met de antwoorden van tien jaar geleden. "Buurtgenoten reageren anders tegenover heteroseksuelen als tegen de homoseksuelen", aldus de respondenten.

Het valt op dat de mannelijke respondenten veel meer homodiscriminatie ervaren in de buurt, dan tien jaar geleden. Bij de vrouwelijke respondenten is het nagenoeg gelijk gebleven. Ook is opvallend dat tien jaar geleden meer fysiek geweld en pesterijen ervaren werd, terwijl bij deze enquête naar voren komt, dat het minder ervaren wordt. Hoewel de aard van de discriminatie is veranderd, is de frequentie op dit gebied toegenomen.

Onderwijs

In de categorie onderwijs konden de respondenten meerdere antwoorden geven, namelijk of zij te maken hebben gehad met homodiscriminatie als docent, leerling of ouder. De respons uit deze categorie kwam voornamelijk van de docenten. Ze gaven verschillende toelichtingen. Het meest voorkomende wat ze opmerkten, was dat de gedachte van jongeren over homoseksualiteit verslechterd is en dat dit meer geuit wordt. Ze gaven aan dat veel opmerkingen van leerlingen uit onwetendheid ontstaan en dat er vaak sprake is van vooroordelen. Veelal werd dit in verband gebracht met religie en voornamelijk met de islamitische stroming.

Ook werd, in mindere mate aangegeven, dat collega-docenten de respondenten niet accepteerden. Vooral grappen maken over de respondent werd daarbij genoemd als toelichting.

Een enkele ouder heeft aangegeven last te hebben van homodiscriminatie in het onderwijs. Zij hadden moeite met het feit dat hun kinderen op school gepest werden, vanwege hun seksuele aard. Zij gaven ook aan, dat ze moeite hadden, als hun kinderen de seksuele aard van de ouders verborgen hielden voor de medeleerlingen. Wat uit de procentuele gegevens opvalt, is dat mannen veel minder te maken hebben met homodiscriminatie in het onderwijs dan tien jaar geleden. Dit aantal is gehalveerd. Bij de vrouwelijke respondenten is het nagenoeg gelijk gebleven.

Arbeidsmarkt

De meest voorkomende toelichting in de categorie arbeidsmarkt is, dat de respondenten minder snel kans maken op promotie of beloningen, dan hun heteroseksuele collega's. Ook geeft een enkeling aan problemen te ondervinden bij het vinden van een baan. Ze hebben het vermoeden niet aangenomen te worden door hun seksuele gerichtheid, maar geven ook aan dat dit lastig is om te bewijzen. Wat op valt in vergelijking met de enquête van tien jaar geleden, is dat er veel minder sprake is van intimidatie, geroddel en gepest op de werkvloer. De aard lijkt dus wel te zijn veranderd. Wat overeen komt met de enquête van tien jaar geleden, is dat een aantal respondenten hun homoseksualiteit verzwijgt. Hiermee willen zij geen onwenselijke reacties uitlokken. Procentueel gezien blijft homodiscriminatie op de arbeidsmarkt nagenoeg hetzelfde. Mannelijke respondenten hebben er iets minder en de vrouwelijke iets meer last van, dan tien jaar geleden.

Sport/recreatie

De respondenten geven aan, dat zij niet zo veel last hebben van homodiscriminatie in het eigen team, als het om sport gaat. Vaker wordt er last ondervonden door supporters (voornamelijk bij voetbal), het gaat dan in de meeste gevallen om uitschelden. Ook andere clubs op hetzelfde sportcomplex bejegenen de respondenten op een discriminatoire manier. De 'daders' zijn voornamelijk jongeren. Wanneer het om recreatie gaat, anders dan sport, geven de ondervraagden ook aan last te hebben van discriminatie. Het speelt zich dan meestal af in openbare ruimtes, zoals op het strand. Vergeleken met de vorige enquête, hebben de respondenten minder thema's genoemd waarbinnen gediscrimineerd wordt. In de vorige enquête kwam bijvoorbeeld discriminatie op de camping en in de trein als antwoorden naar voren. Deze thema's herhalen zich niet in de laatste enquête. Procentueel ervaren de mannen in deze categorie wederom minder discriminatie en is het bij de vrouwen toegenomen. In zijn totaliteit is de homodiscriminatie procentueel afgenomen.

Anders

Bij deze categorie konden de respondenten aangeven of ze nog op andere gebieden te maken hebben gehad met homodiscriminatie. In vergelijking met de enquête van tien jaar geleden, hebben ongeveer evenveel respondenten aangegeven hiermee te maken. De vrouwelijke respondenten hebben het iets meer ervaren en de mannelijke iets minder. Antwoorden die werden gegeven zijn, discriminatie in het buitenland, door familie en kerkgemeenschappen. De antwoorden komen in grote lijnen overeen met die van tien jaar geleden. Discriminatie in het buitenland is echter een nieuw gegeven in vergelijking met het vorige onderzoek.

Gezondheidszorg

In de categorie gezondheidszorg hebben verreweg de meeste antwoorden betrekking op de uitsluiting van homoseksuelen, als donor bij de bloedbank. Een antwoord wat overigens tien jaar geleden ook eruit sprong. Wat ook een vaak terugkomend antwoord is, is dat de respondenten het als vervelend ervaren, dat de gezondheidszorg is ingesteld op de heteronorm. Dit fenomeen is nieuw vergeleken met de toelichting van tien jaar geleden. Daar werd dit nog niet benoemd. Procentueel valt het op, dat mannelijke respondenten evenveel last hebben ondervonden van homodiscriminatie en dat het bij de vrouwelijke iets minder is geworden.

Overheid

Het meest voorkomende antwoord in deze categorie is de ongelijkheid in rechten, wat betreft de adoptieregeling. Ook wordt als discriminerend ervaren, dat ambtenaren mogen weigeren een huwelijk te voltrekken. De uitspraak van premier Balkenende wordt door de respondenten als erg kwalijk ervaren.

In de procentuele vergelijking met de vorige enquête hebben in deze categorie minder mannen last ondervonden en is het bij de vrouwelijke respondenten gelijk gebleven.

3.2 frequentie van discriminatie

In deze paragraaf wordt de frequentie van discriminatie, per onderzochte categorie, weergegeven in staafdiagrammen en vergeleken met de vorige enquête. De respondenten hadden de keuze om per deelgebied aan te geven of ze *éénmalig*, *een paar keer* of *vaak* gediscrimineerd zijn. Op deze manier wordt er een beeld geschetst, waar de mensen de meeste problemen ondervinden en in welke regelmaat het voorkomt.

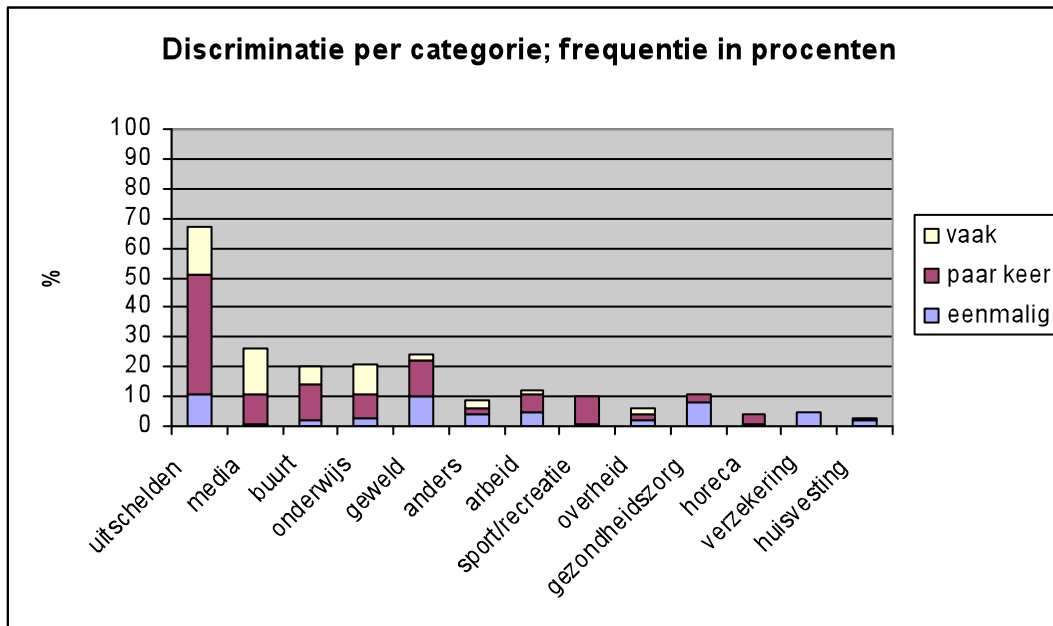
Niet alle respondenten hebben aangegeven in welke mate en op welk deelgebied ze zijn gediscrimineerd, terwijl ze in de toelichting bij de andere vragen wel hebben aangegeven, last te hebben gehad van discriminatie. Er is daarom ook gekozen om de frequentie weer te geven in procenten. Per deelgebied is het totale aantal antwoorden geteld, van enquête vraag vier, en gedeeld door het aantal respondenten. (*zie bijlage 3, vraag 4 in de enquête*).

Een voorbeeld: er zijn *31 respondenten* die *een paar keer* discriminatie hebben ervaren in de *media*.

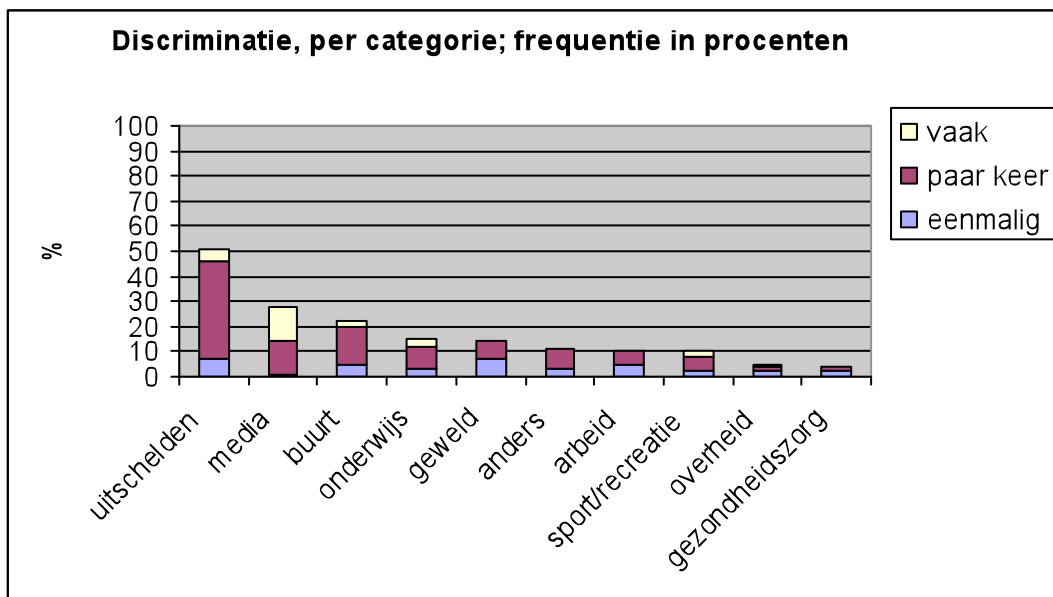
In totaal hebben *241 respondenten* de enquête ingevuld. De som wordt dan $31/241 * 100 = 13\%$

13% van de respondenten geeft dan dus aan *een paar keer* discriminatie te hebben ervaren in de media. Zo ontstaat er toch een zo objectief mogelijk beeld. Als eerste zullen de gegevens van de vorige enquête worden getoond en daarna die van nu.

Tabel 1.2 Discriminatie per categorie; frequentie in procenten (1998).

Tabel 1.3 Discriminatie per categorie; frequentie in procenten (2008).

Een voorbeeld wat uit de staafdiagrammen is af te lezen is, dat bij beide enquêtes de respondenten veelvuldig hebben geantwoord, dat zij *een paar keer* zijn uitgescholden. De verhoudingen van de drie mogelijke antwoorden (eenmalig, paar keer en vaak) zijn nagenoeg gelijk gebleven bij beide enquêtes op het deelgebied uitschelden. Echter is er wel een afname waarneembaar. Op deze manier is de frequentie van beiden enquêtes met elkaar te vergelijken.

Wat opvalt, is dat de frequentie van discriminatie bijna op alle gebieden is afgenomen. Alleen bij de gebieden buurt en media is er een toename van frequentie bij het antwoord *een paar keer*. Bij het gebied overheid is het gelijk gebleven.

Bij de gebieden: onderwijs en geweld geven minder respondenten aan *vaak* te worden gediscrimineerd, dan bij de vorige enquête. Bij de categorie gezondheidszorg wordt in de laatste enquête even vaak geantwoord dat men een *paar keer*, als *eenmalig* is gediscrimineerd. In de resultaten van tien jaar geleden zat hier nog een verschil in. Ook bij de categorie anders is een verschil te zien. Geen van de respondenten heeft namelijk aangegeven, op dit gebied, nog *vaak* te worden gediscrimineerd. In tegenstelling met de vorige enquête.

3.3 Wat hebben de slachtoffers van discriminatie gedaan

In deze paragraaf wordt beschreven of de respondenten actie hebben ondernomen, nadat ze discriminatie hebben ervaren. De resultaten worden vergeleken met die van de enquête van tien jaar geleden. Als eerst zullen de gegevens in een tabel worden weergegeven, daarna zal een korte toelichting worden gegeven. Om de gegevens te vergelijken zijn ze weer omgerekend naar procenten. Wat nieuw is, is dat de respondenten in de laatst gehouden enquête konden aangeven, waar ze actie hebben ondernomen. Ze hadden de keuze uit: politie, belangenorganisatie, Bureau Discriminatiezaken Utrecht of anders. Ook dit zal, in deze paragraaf, procentueel worden weergegeven en kort worden toegelicht.

Tabel 1.4 Wat deed het slachtoffer van discriminatie.

Wat deed het slachtoffer van discriminatie								
	man		vrouw		onbekend		score totaal	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
niets	46%	55%	50%	71%	67%	60%	49%	63%
melden	17%	41%	12%	16%		30%	14%	28%
anders	37%	4%	38%	13%	33%	10%	37%	9%
aantal antwoorden	70	74	118	68	3	10	191	152

Niets

Bij beiden enquêtes geeft het merendeel van de respondenten aan niets te hebben gedaan met de discriminatie. De toelichting die het meeste terug komt, is dat het geen zin heeft om er melding van te doen. Ze zien vaak te weinig kans op slagen of denken dat er überhaupt niets gebeurd met een melding van discriminatie. Ook wordt vaak het antwoord gegeven, dat de discriminatie niet ernstig genoeg is om te melden. Vooral in de categorie schelden wordt deze mening naar voren gebracht.

Een enkeling geeft aan bang te zijn voor represailles, wanneer zij acties zouden ondernemen.

Een nieuw antwoord is dat de discriminatie te lang is geleden. Op het moment zelf heeft men niet gereageerd en vindt het achteraf de moeite niet meer waard om de discriminatie nog te melden.

Procentueel gezien laten de respondenten bij de laatst afgenomen enquête het vaker na om een melding van discriminatie te doen. De mannelijke respondenten minder dan de vrouwelijke.

Melden

Bij de laatst afgenomen enquête geeft ongeveer eenderde van de respondenten aan de discriminatie wel te melden. Dit is een relatief kleine groep. Echter in vergelijking met de vorige enquête is het aantal respondenten, dat de discriminatie heeft gemeld, behoorlijk gestegen. Vooral bij de mannen.

Waarom deze meldingsbereidheid is gestegen is niet zeker. Een verklaring hiervoor kan zijn, dat mensen weten dat zij discriminatie *kunnen* melden. Een andere verklaring kan zijn dat er een actueel voorval heeft plaatsgevonden, wat meerdere mensen noemenswaardig vonden om te melden. Al bij al blijft dit voor ons toch giswerk.

Van de 152 respondenten hebben 58 respondenten aangegeven waar zij hun klacht hebben gemeld. Hieronder het overzicht, omgerekend naar procenten.

Tabel 1.5 Waar hebben de slachtoffers discriminatie gemeld.

Discriminatie gemeld bij (2008)				
	man	vrouw	onbekend geslacht	score totaal
Politie	37%	50%	67%	41%
Belangenorganisatie	17%	7%		14%
BDU	7%		33%	7%
Anders	39%	43%		38%
aantal antwoorden	41	14	3	58

Politie is de organisatie waar de meeste meldingen naar toe zijn gegaan. In totaal gingen daar 24 meldingen heen. Kanttekening daarbij, is dat wij wellicht te maken hebben met onzuivere metingen. Enkele vragen waren niet tijdsgebonden, waardoor dubbele metingen niet voorkomen konden worden. Anders, komt op de tweede plaats met 22 meldingen. Meldpunten die onder de categorie anders gegeven worden, zijn bijvoorbeeld: de werkgever, klachtencommissie en woningbouw. Belangenorganisaties en het BDU worden respectievelijk met 8 en 4 meldingen het minst benaderd.

Anders

Een kleine groep, heeft de discriminatie anders aangepakt. Zij hebben gereageerd door in gesprek te gaan met de 'daders', leerlingen of ouders van jongeren. Sommige probeerden vooroordelen weg te nemen over homoseksualiteit. In vergelijking met de vorige enquête is de categorie *anders* vele malen kleiner met wat de respondenten nu aangeven.

3.4 Wat zullen slachtoffers van discriminatie in de toekomst doen

De respondenten hebben aangegeven hoe zij hebben gehandeld, toen zij slachtoffer werden van discriminatie. Ze hebben na kunnen denken over de situatie. Net als bij de vorige enquête is hierna ook de vraag gesteld, hoe men *nu* zou handelen bij een soortgelijke ervaring. Net als bij paragraaf 3.3 is hier wederom gevraagd waar men het zou melden. De gegevens zijn wederom in tabellen verwerkt en de twee enquêtes worden met elkaar vergeleken.

Tabel 1.6 Wat zullen de slachtoffers van discriminatie in de toekomst doen.

Wat doet het slachtoffer in de toekomst

	man		vrouw		onbekend		score totaal	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
niets	9%	15%	12%	27%	17%		11%	19%
melden	39%	76%	34%	62%	50%	74%	36%	70%
anders	52%	9%	54%	11%	33%	26%	53%	11%
aantal antwoorden	70	116	118	106	3	19	191	241

Bijna twintig procent geeft nog aan de discriminatie niet te melden. De opgegeven redenen hiervoor, corresponderen met de redenen van paragraaf 3.3, onder het kopje *niets*. Men geeft onder *anders* aan het nog niet te weten of zij discriminatie zullen melden. Het ligt aan de ernst van de discriminatie. Ook wordt als antwoord gegeven, dat men het zelf probeert op te lossen. Dit wil men doen door de confrontatie aan te gaan doormiddel van een gesprek of er wordt geprobeerd de vooroordelen weg te nemen. Het overgrote deel van de respondenten geeft aan de discriminatie nu in ieder geval te melden, maar het is afhankelijk van de situatie. Schelden wordt vaak als niet ernstig gewaardeerd en blijft bij velen een melding niet waard. Waar ze het melden hangt echter af van de ernst van de discriminatie. Bij fysiek geweld worden politie en het BDU vaak als meldpunt genoemd. De respondenten konden in de nieuwe enquête aangeven waar zij de discriminatie zouden melden. Een overzicht is hierna weergegeven in percentages van het totale aantal antwoorden.

Tabel 1.7 Waar zullen de respondenten in de toekomst discriminatie melden.

Discriminatie melden bij (2008)				
	man	vrouw	onbekend geslacht	score totaal
Politie	35%	33%	43%	34%
Belangenorganisaties	23%	19%	14%	21%
BDU	33%	27%	38%	31%
Anders	9%	21%	5%	14%
aantal antwoorden	168	129	21	318

In vergelijking met de vorige enquête geven de respondenten nu in grotere mate aan, discriminatie te zullen melden. Echter is de interpretatie van de enquêtegegevens van nu, wellicht iets anders geweest dan tien jaar geleden. De respondenten die hebben aangegeven discriminatie te zullen melden, hebben vaak bij de toelichting geschreven dat de melding nog steeds afhankelijk is van de situatie. Velen zeggen bijvoorbeeld schelden *niet* te zullen melden, terwijl ze wel melden hebben aangekruist. Zij kiezen dan om bijvoorbeeld bij schelden de confrontatie aan te gaan. Om objectief te blijven is het antwoord aangehouden, wat men heeft aangekruist. Subjectief zouden de categorieën er anders uit kunnen zien.

Waar wel eenduidig over geschreven kan worden, zijn de antwoorden onder het kopje *niets*. Het valt op, dat ook een toenemend aantal respondenten, discriminatie **niet** zal melden. In vergelijking met tien jaar geleden gaat het hier toch om een toename van een kleine 10%.

3.5 Houding van de maatschappij

Een nieuwe vraag wat aan de laatst afgenomen enquête is toegevoegd luidde:

Is de houding van de maatschappij ten opzichte van homoseksualiteit voor uw gevoel de laatste twee jaar veranderd?

Deze vraag is, gezien het maatschappelijke debat over de mogelijke afname van de tolerantie t.o.v. homoseksuelen, van groots belang om te onderzoeken. Vandaar dat deze vraag niet gemist kon worden.

Tabel 1.8 Is de houding van de maatschappij de laatste twee jaar veranderd, ten opzichte van homoseksualiteit.

Houding veranderd in de laatste twee jaar				
	Man	vrouw	onbekend geslacht	score totaal
Ja	74%	69%	89%	73%
Nee	26%	31%	11%	27%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Wat opvalt, is dat de overgrote meerderheid het gevoel heeft, dat de houding van de maatschappij ten opzichte van homoseksualiteit veranderd is. Bijna driekwart van de ondervraagden geeft dit aan. Ernstig is het om op te merken, dat de meeste van hen aangeven, dat er sprake is van een groeiende intolerantie vanuit de maatschappij. Er worden een aantal toelichtingen gegeven. Wat veelvuldig terugkomt, is dat er een groeiende intolerantie is, vanuit religieuze groeperingen. Voornamelijk wordt als antwoord gegeven dat dit komt vanuit de islamitische stroming. Vanuit de christelijke stroming komen echter ook steeds vaker discriminerende signalen, aldus de respondenten. De berichten uit de media spelen ook een grote rol. Veel respondenten geven aan dat de tolerantie afneemt en baseren dit op de berichten uit de media. Een andere toelichting wat een aantal keren gegeven wordt, is dat de discussie over homoseksualiteit weer wordt gevoerd. Doordat het actueel is nemen meer mensen een eigen standpunt over het onderwerp in. Hierdoor ontstaat een duidelijkere scheiding tussen voor en tegenstanders ten opzichte van homoseksualiteit. Tevens speelt de verharding van de samenleving een grote rol, volgens de respondenten.

Ongeveer een derde van de respondenten geeft aan geen verandering te merken in de houding van de maatschappij. Ook daarvan geeft een grote groep aan, in de media te horen, over de afname van de tolerantie. Echter ervaren zij deze afname zelf niet. Een kleine groep geeft aan helemaal geen last te hebben van een groeiende intolerantie vanuit de maatschappij.

3.6 Gedrag aanpassen

Voortbordurend op de vraag of de houding van de maatschappij is veranderd, is er nog een nieuwe vraag aan de enquête toegevoegd. Namelijk of de respondenten hun gedrag aanpassen om zich veiliger te voelen in hun omgeving. Ook deze vraag laat zien, hoe de respondenten denken over hoe de maatschappij zal reageren op homoseksualiteit. Kunnen ze vrij hun gang gaan of moeten ze rekening houden met hun veiligheid? De volgende resultaten kwamen aan het licht.

Tabel 1.9 Past de respondent zijn/haar gedrag aan om zich veiliger te voelen.

Past de respondent zijn/haar gedrag aan

	man		vrouw		onbekend geslacht		score totaal	
Ja	87	75%	86	81%	16	84%	189	78%
Nee	29	25%	20	19%	3	16%	52	22%
Totaal	116	100%	106	100%	19	100%	241	100%

Ook hier valt het weer op, dat een overgrote meerderheid aangeeft zijn of haar gedrag aan te passen. Bijna 80% geeft aan dit te doen. Het gegeven wat bijna altijd terugkomt, is dat de respondenten niet in het openbaar hand in hand lopen met hun partner. Ook zoenen en knuffelen wordt in het openbaar vermeden. Vooral wanneer de respondenten groepen jongeren, voornamelijk jongens, tegenkomen zijn ze extra alert.

3.7 Bekendheid met het Bureau Discriminatiezaken Utrecht

In het vorige onderzoek was een deel uitgeweid, aan het achterhalen hoe bekend het voormalige Bureau Discriminatiezaken Utrecht (Steunpunt Anti-Discriminatie) was bij de geënquêteerden. De reden daarvoor was, omdat er weinig klachten binnenkwamen van homoseksuelen. Natuurlijk is het in dit onderzoek ook interessant om de bekendheid opnieuw te onderzoeken. Interessant is het dan om de gegevens van beide enquêtes te vergelijken. Hier kan immers uit geconcludeerd worden of de bekendheid van het bureau in tien jaar is gegroeid. Als eerste zullen de gegevens worden getoond. Daaronder wordt weer een korte toelichting gegeven over de cijfers vergeleken met het vorige onderzoek.

Tabel 1.10 Bekendheid met het BDU / Steunpunt Anti-Discriminatie. Aangegeven in absolute getallen en in percentages van het totaal aantal antwoorden.

Bekendheid met het STAD/BDU								
	man		vrouw		onbekend		score totaal	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
bekend	60%	34%	63,50%	33%	60%	26%	62%	33%
onbekend	40%	66%	35,70%	66%	40%	74%	37%	66%
niet ingevuld	2%		8%	1%			1%	1%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Een percentage van 34% van de mannen en 33% van de vrouwen geeft aan bekend te zijn met het BDU. Gemiddeld kent dus 33% van de respondenten het BDU. De meeste geven aan het BDU te kennen via het COC. Andere geworven bekendheid is via: van langs het bureau lopen/fietsen, vanuit de media en van horen zeggen. Het merendeel, 66% van de mannen en 66% van de vrouwen, geeft aan het BDU niet te kennen. Gemiddeld kent dus 66% van de respondenten het BDU niet. Vergeleken met de vorige enquête, is de bekendheid van het BDU dus enorm afgenomen. Procentueel is het bijna gehalveerd.

3.8 Geen klacht indienen bij het BDU

Net als in paragraaf 3.6, borduurt deze paragraaf verder op het vorige onderzoek. In het vorige onderzoek werd namelijk gevraagd of men wel eens een klacht had ingediend bij het STAD. Wanneer men dit niet had gedaan, werd daar de reden van gevraagd. Ook nu is dit weer interessant om te weten, waardoor de vraag opnieuw gesteld is. Als eerste worden weer de gegevens van het vorige onderzoek geplaatst en daaronder de gegevens van het huidige onderzoek.

Tabel 1.11 Heeft het slachtoffer van homodiscriminatie een klacht ingediend.

klacht ingediend bij het STAD/BDU								
	man		vrouw		onbekend		score totaal	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
klacht	2%	3%	2%			5%	2%	2%
geen klacht	96%	96%	94%	99%	100%	95%	95%	97%
niet ingevuld	2%	1	4%	1%			3%	1%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Zoals men kan zien heeft vrijwel niemand van de respondenten een klacht ingediend bij het BDU. De meest genoemde reden hiervoor was, dat het BDU onbekend bij ze was. Het antwoord wat op de tweede plaats komt, is dat er geen aanleiding is geweest om iets te melden. De discriminatie is vaak niet ernstig genoeg, zodat er geen actie wordt ondernomen.

Deze antwoorden komen in grote lijnen overeen met wat er tien jaar geleden is geantwoord. Echter waren op dat moment meer mensen bekend met het discriminatiebureau, waardoor er een verschil is in het meest gegeven antwoord.

3.9 Opmerkingen over zelfdiscriminatie

Net als bij de vorige enquête is in deze enquête 'zelfdiscriminatie' ondervonden. De respondent konden bij de vragen toelichtingen geven of op het einde opmerkingen maken. De toelichtingen en opmerkingen uitten zich, net als bij het vorige onderzoek, in drie vormen van zelfdiscriminatie, namelijk:

1. - Men vermijdt de discriminatie; Het gedrag wordt aangepast, zodat anderen hen niet kunnen discrimineren. Met dit gedrag discrimineren ze als het ware zichzelf.
2. - Men ervaart discriminatie als vanzelfsprekend; Discriminatie wordt als inherent aan het leven van een homoseksueel/lesbienne beschouwd.
3. - Men neemt de discriminatie niet serieus; Men onderneemt geen actie tegen homodiscriminatie, omdat zij het feit niet ernstig of serieus genoeg vinden.

Dit te verduidelijken met enkele citaten van de respondenten. Persoonlijke kenmerken worden, in verband met de privacy, niet gemeld.

Ad. 1 het vermijden van discriminatie

Citaat 1.

"Ik loop op straat niet hand in hand met mijn vriendin. Ook in een heterokroeg laat ik niets merken."

Citaat 2.

"Ik heb op mijn werk geen last van discriminatie, maar ik houd het daar ook verborgen voor mijn collega's."

Citaat 3.

"Als ik op straat een groepje jongens zie, dan probeer ik die altijd te vermijden en loop er met een boog omheen."

Citaat 4.

"Over het algemeen heb ik in de loop der jaren geleerd mij aan te passen. Dat is een tweede natuur, waardoor ik weinig 'last' heb van discriminatie."

Ad. 2 het ervaren van discriminatie als vanzelfsprekend

Citaat 5.

"Belangrijk is dat officiële overheidsinstanties niet discrimineren, daar gaat een voorbeeldfunctie vanuit. Als een boze leerling of een Marokkaanse jongen discriminerende opmerkingen maakt is daar mee om te gaan."

Citaat 6.

"Elke minderheidsgroep heeft wel last van discriminatie van de meerderheid, ik trek mij daar niet zoveel van aan."

Ad. 3 de discriminatie niet serieus nemen

Citaat 7.

“De discriminatie is niet belangrijk genoeg.”

Citaat 8.

“Schelden meld ik niet, dat vind ik niet ernstig genoeg. Bij fysiek geweld weet ik nog niet waar ik het meld.”

Hoofdstuk 4. Context en ontwikkelingen

4.1 Context en ontwikkelingen

Homodiscriminatie is een actueel onderwerp. Het staat hoog op de politieke agenda. De laatste decennia is de homo-emancipatie hevig in gang. Veelal is dit te wijden aan de maatschappelijke trends. Deze zijn bepalend of homodiscriminatie herkend of erkend wordt, en of er maatregelen worden genomen voor de bestrijding van homodiscriminatie. Het doet dit onderzoek goed, om de geschiedenis nogmaals te schetsen van de homo-emancipatie tot wat het nu is. De informatie is deels gebaseerd op het onderzoek van tien jaar geleden en deels op nieuw onderzochte informatie.

4.1.1 Homodiscriminatie in de jaren tachtig

1971 is een belangrijk jaartal voor de homogemeenschap. In dat jaartal is er een belangrijke start gemaakt met de homo-emancipatie. Artikel 248 bis WvSr is in dat jaar geschrapt. Het was het artikel wat inhield, dat homoseksuele contacten met een 16-21 jarige, voor zowel man als vrouw strafbaar waren gesteld. De emancipatie was begonnen.

In de periode van 1974 – 1989 zien we dat de zichtbaarheid van homodiscriminatie toeneemt. De landelijke homodemonstratie in Amersfoort, 1982, wordt nog wel eens als katalysator gezien. In dat jaar werden demonstrerende homoseksuele mannen en vrouwen belaagd door groepen jongeren die, aangemoedigd door hun ouders, stevig op de demonstranten insloegen. Naar aanleiding daarvan kreeg de homo- en lesbische beweging, rond antihomoseksueel en antilesbisch geweld echt vorm¹⁵. Voorvallen werden vaker opgevangen en meldingen bij meldpunten stegen. Mensen gingen homodiscriminatie zien als een probleem. De bescherming via wetgeving was er echter onvoldoende¹⁶.

De vormen van discriminatie veranderden. Zo werd uitsluiting van homoseksuelen van bijvoorbeeld het huwelijk en van ouderschapsrechten als discriminerend ervaren. Ook het niet willen voeren van een homo-emancipatiebeleid werd als discriminerend ervaren. Bij geweldszaken werd steeds vaker de link aan het homoseksuele karakter achter de daad gezocht. Ook werden steeds minder 'extreme' voorvallen als discriminerend opgevat zoals; niet alleen de ontslagkwesties, maar ook de onprettige werksfeer, of, niet alleen het zware fysieke geweld, maar ook de beledigende opmerkingen¹⁷.

De bewustwording van homodiscriminatie in de maatschappij heeft het gevolg gehad van het tot stand komen van homo-emancipatiebeleid. De politie ging bijvoorbeeld trainen om slachtoffers van pot(t)enrammers bescherming te bieden¹⁸.

Onderzoeksbevindingen toonden aan dat het geweld in de directe leefomgeving, in familie en kennissenkring minder zichtbaar was. Ook bleven de problemen van lesbische vrouwen en van

¹⁵ Moerings, M. Mattijssen A. (1992), homoseksualiteit en recht. Gouda Quint: Arnhem

¹⁶ Dercksen A. en E. van der Veen, Het steekt van tijd tot tijd de kop op. Homodiscriminatie in de jaren tachtig, Homostudies/ISOR Universiteit, Utrecht 1994

¹⁷ Dercksen A. en E. van der Veen, Het steekt van tijd tot tijd de kop op. Homodiscriminatie in de jaren tachtig, Homostudies/ISOR Universiteit, Utrecht 1994

¹⁸ Weert, P. van, Aandewiel, J. & Soerland, Th. van (1985) 'Politie en Homoseksualiteit' publikatiereeks Homostudies Utrecht 1985

homoseksuele en lesbische jongeren onzichtbaar. De aandacht van de maatschappij ging voornamelijk uit naar problemen van (volwassen) homoseksuele mannen.

In de jaren tachtig komt homodiscriminatie in verschillende vormen voor: geweld, achterstelling, het opleggen van (hetero-) normen en 'het veroordelen' van homoseksualiteit. Enkele punten van de jaren tachtig op een rijtje:

- Als ouders en/of derden moeite hebben met de homoseksualiteit blijven de jongeren problemen ondervinden in de thuissituatie;
- Partners en homoseksuelen zelf worden buitengesloten of genegeerd bij familieaangelegenheden;
- De kerk (zowel katholieke als protestants christelijke) blijft zich negatief opstellen ten opzichte van homoseksualiteit;
- De sociale ouder wordt wettelijk achtergesteld, als het gaat om adoptie en regelgeving;
- Op het werk, in de familie en dergelijke komen mensen niet uit voor hun homoseksualiteit omdat ze niet geconfronteerd willen worden met het stigma 'homoseksualiteit'¹⁹.

4.1.2 Wet en regelgeving in de jaren tachtig

Artikel 1 uit de Grondwet luidt, sinds 1983: "Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.". Wat in deze wettekst opvalt, is dat de woorden homoseksualiteit of seksuele voorkeur ontbreken. Echter door de opneming van de woorden 'of op welke grond dan ook' is duidelijk gemaakt dat het een niet-limitatieve opsomming betreft en dit is ook terug te vinden in de kamerstukken. Daar is namelijk gesteld, dat met artikel 1 GW ook discriminatie van 'homofielen' verboden is²⁰. Dat is daarna nog eens bevestigd door het Amsterdamse Gerechtshof. Zij stelde in de zaak COC-Simonis met betrekking tot artikel 1 GW, dat 'seksuele gerichtheid daarbij niet uitdrukkelijk wordt genoemd, doch daarbij wel is inbegrepen'²¹. We zien hier dus, dat er wel al enige sprake is van wetgeving, wat homodiscriminatie tegengaat.

4.1.3 Homodiscriminatie in de jaren negentig

In de jaren negentig wordt homodiscriminatie, in vergelijking tot de jaren tachtig, als probleem erkend. Er wordt meer aandacht besteed aan het homo-emancipatiebeleid, door zowel overheid, politie als welzijnsinstellingen²². Meer en meer komt de nadruk te liggen op de bemoeienis van het strafrecht. Zo werden, in februari 1992, de 'rasdiscriminatie' artikelen 137c, 137d en 137 e en 429quater van het WvSr, uitgebreid met onder andere de woorden 'hetero- of homoseksuele gerichtheid'. Dat betekende, dat belediging, het aanzetten tot haat, en het maken van onderscheid in de uitoefening van een ambt,

¹⁹ Braven, B. den, Dijkman, P. & Rubio, M. (1998), "Niet ernstig genoeg?' Onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht", Utrecht, Steunpunt Anti Discriminatie

²⁰ Tweede Kamer 1975-1976, 13872, nr. 4, p. 87

²¹ Hof Amsterdam 10 december 1987, NJCM 1989, p. 305-332, met noot Kees Waaldijk.

²² Braven, B. den, Dijkman, P. & Rubio, M. (1998), "Niet ernstig genoeg?' Onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht", Utrecht, Steunpunt Anti Discriminatie

beroep of bedrijf, op grond van homoseksuele gerichtheid strafbaar werd gesteld²³. Het is na 1994 tevens mogelijk geworden om een discriminatieklacht wegens homoseksualiteit bij de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) voor te leggen. De CGB kan dan een uitspraak doen. De wetgever heeft dit in de Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) geregeld. Een klacht moet echter wel betrekking hebben op één van de volgende vier gebieden om in behandeling te kunnen worden genomen:

- bij de arbeid (van werving en selectie tot en met ontslag);
- bij vrije beroepen (voorwaarden en toegang tot vrije beroepen);
- bij het aanbieden van goederen en diensten ;
- bij het geven van advies over school- en beroepskeuze²⁴.

Een nadeel is ook, dat de uitspraak van de CGB niet bindend is. Echter is duidelijk dat een dergelijke uitspraak wel aanzien geniet. Tevens kan de Commissie de zaak voorleggen aan de Officier van Justitie (OvJ), welke de zaak voor de rechter kan brengen.

4.1.4 Conclusie “Niet ernstig genoeg?”

Het vooraf beschrevene geeft een beeld weer hoe het met homodiscriminatie is gesteld tot aan het jaar 1998. In het jaar 1998 is het onderzoek: “Niet ernstig genoeg?” uitgevoerd. Het is natuurlijk van belang te weten wat hier uit voortgekomen is. Het geeft namelijk een beeld weer, van hoe het gesteld was met de stand van zaken, rondom homodiscriminatie in Utrecht. Om de belangrijkste zaken eruit te halen zal de conclusie van het onderzoek worden besproken.

Uit de conclusie van het onderzoek “Niet ernstig genoeg?” komt naar voren, dat over het algemeen discriminatie op alle gebieden voorkomt: arbeid, huisvesting, overheid, gezondheidszorg, recreatie en sport, woonomgeving en verzekeringen.

De bron van frustratie komt het meeste voor bij geweld in het openbaar, uitschelden en intolerantie in de media. Het is vastgesteld, dat intolerant gedrag tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, het meest voorkomt, wanneer in het openbaar zichtbaar is dat men homoseksueel of lesbisch is. Homodiscriminatie in de vorm van schelden en geweld wordt over het algemeen veroorzaakt door groepjes jongens en mannen.

De media verspreiden homo-onvriendelijke verslaggeving, als het vooral gaat om uitspraken van individuele mensen die zich uitlaten over onderwerpen zoals het homohuwelijk of adoptie door homostellen.

Op alle onderzochte terreinen van discriminatie krijgen de geënquêteerden te maken met ‘heteronormen’. Ze ervaren daardoor het klimaat op scholen, in de woonomgeving of de berichtgeving van de media als homo-onvriendelijk. Als reactie op ervaringen met homodiscriminatie en homo-onvriendelijk gedrag komt het voor dat men als het ware zichzelf gaat discrimineren. Door bijvoorbeeld niets te vertellen over de seksuele voorkeur op bijvoorbeeld de werkplek of door bijvoorbeeld niet hand-in-hand met de partner over straat te lopen, probeert men negatieve reacties te voorkomen. Zo proberen ze zich aan te passen aan de geldende heteronorm. Wanneer hiervan sprake is, wordt

²³ Lunnemann K.D., Loenen M.L.P., Veldman A.G. (1999), De onzichtbare standaard in het recht. In- en uitsluiting van vrouwen, etnische minderheden en homoseksuelen in het familierecht, arbeidsrecht en strafrecht, Kluwer: Deventer

²⁴ oordeel vragen, seksuele gerichtheid, 26 maart 2008. <http://www.cgb.nl/cgb73.php>

gesproken van de term: 'zelfdiscriminatie'. Ook wanneer men discriminatie bij het leven van homoseksuele en lesbiennes vindt horen, wordt er gesproken van zelfdiscriminatie. Men heeft dan gekozen voor de 'underdog' positie en dit is vaak het gevolg van een gevoel van machteloosheid na aanleiding van anti-homo/lesbisch geweld.

In het onderzoek werd ook de vraag gesteld, hoe men in het verleden reageerde op discriminerende ervaringen. Daarop werd voornamelijk geantwoord dat men niets deed. Men voelde zich dan machteloos of de gebeurtenis werd niet als ernstig genoeg ervaren. Wanneer er wel werd gereageerd, werd dit meestal geprobeerd door zelf verbale weerstand te bieden. Het melden van discriminatie werd minder vaak ondernomen. De geënquêteerden gaven aan, meer bereid te zijn, in de toekomst discriminatie te melden dan voorheen²⁵.

4.2 Ontwikkelingen na 1998 tot het heden

4.2.1 Wet en regelgeving

In de laatste jaren zijn er nog een aantal wettelijke veranderingen geweest ten opzichte van homoseksuelen. In 1998 is het erfrecht, voor koppels van hetzelfde geslacht, gekoppeld aan het geregistreerde partnerschap en aan het burgerhuwelijk, welke in 2001 mogelijk werd. In het jaar dat homoseksuelen het burgerhuwelijk konden aangaan is eveneens vastgelegd, de mogelijkheid tot adoptie²⁶.

In het regeerakkoord van 2007 werd het mogelijk gemaakt, om als ambtenaar, te weigeren een homohuwelijk te voltrekken. De passage in het regeerakkoord luidt als volgt: "Overeenkomstig het destijds geformuleerde beleid brengt zorgvuldige omgang met gewetensbezwaarde ambtenaren van de burgerlijke stand met zich dat in onderling overleg in plaats van de gewetensbezwaarde een andere ambtenaar van de burgerlijke stand een huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht voltrekt, mits in elke gemeente de voltrekking van een dergelijk huwelijk mogelijk blijft. Mochten er in de gemeentelijke praktijk problemen ontstaan, dan zullen initiatieven worden genomen om de rechtszekerheid van gewetensbezwaarde ambtenaren veilig te stellen"²⁷. Echter hier volgde al snel beleid op door een aantal gemeenten, om bij de wervingsselectie niet te selecteren op 'weigerambtenaren'.

4.2.2 Acceptatie

Uit onderzoek is gebleken dat tegenwoordig, het merendeel van de samenleving, een positieve houding heeft tegenover homoseksualiteit. Maar ook is ondervonden, dat de acceptatie van homoseksualiteit is gestagneerd²⁸. Mensen uitten zich nog steeds, relatief negatief over het

²⁵ Braven, B. den, Dijkman, P. & Rubio, M. (1998), "Niet ernstig genoeg?" Onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht", Utrecht, Steunpunt Anti Discriminatie

²⁶ Keuzenkamp, S. Bos, D. Duyvendak, J.W. (2006) "Gewoon doen" Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland, 8 pars. 27 maart 2008.

http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037702570/Gewoon_doen.pdf

²⁷ Art. 1, (2007), 'Wetgeving staat weigerambtenaren toe, 2 pars. 27 maart 2008.

<http://www.art1.nl/?node=6816>

²⁸ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn, Lesbisch - en homo - emancipatiebeleid 2008 – 2011*, 3 pars. 27 maart 2008.

http://www.minocw.nl/documenten/Homo_emancipatie.pdf

openstellen van adoptie en het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht. Of en hoe de homobeweging deze acceptatie zelf ondervindt is de vraag. In Utrecht is het niet duidelijk hoe de homobeweging zelf denkt over deze acceptatie.

4.2.3 Samenvatting ontwikkelingen

Als er nog eens naar de ontwikkelingen gekeken wordt, dan zien we een eerste, tweede en derde emancipatiegolf. In de eerste emancipatiegolf ging het om het einde van de strafbaarheid, in de tweede om de wettelijke gelijkstelling en in de derde golf is sociale acceptatie het doel. De sociale acceptatie staat nu op de agenda van de politiek en is ook afgekondigd in de beleidsnota: "Gewoon Homo Zijn" van Minister Plasterk²⁹.

²⁹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn, Lesbisch - en homo - emancipatiebeleid 2008 – 2011*, 5 pars. 27 maart 2008.

E. BRONNENLIJST

Literatuur:

Essed, P. (1984). *'Alledaags racisme'*, Ambo/Novib

Baarda, D.B. & Goede, M.P.M. de, & Kalmijn, M. (2000). *Enquête en gestructureerd interviewen*. Eerste druk, Educatieve Partners Nederland: Houten

Braven, B. den, Dijkman, P. & Rubio, M. (1998), "'Niet ernstig genoeg?' Onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht", Utrecht, Steunpunt Anti Discriminatie

Dercksen A. en E. van der Veen, *Het steekt van tijd tot tijd de kop op. Homodiscriminatie in de jaren tachtig*, Homostudies/ISOR Universiteit, Utrecht 1994

Lunnemann K.D., Loenen M.L.P., Veldman A.G. (1999), *De onzichtbare standaard in het recht. In- en uitsluiting van vrouwen, etnische minderheden en homoseksuelen in het familierecht, arbeidsrecht en strafrecht*, Kluwer: Deventer

Moerings, M. Mattijssen A. (1992), *homoseksualiteit en recht*. Gouda Quint: Arnhem

Rapporten:

Hof Amsterdam 10 december 1987, NJCM 1989, p. 305-332, met noot Kees Waaldijk.

Peter Dankmeijer, *homoseksualiteit, geweld en discriminatie en gevolgen voor de gezondheid*, Factsheet geweld en discriminatie, versie september 2004

Ralph Sluijs, *'Discriminatie op grond van seksuele gerichtheid.'*, Nijmegen 2004

Tweede Kamer 1975-1976, 13872, nr. 4, p. 87

Utrecht. Nationale Jeugdraad 2006, seksualiteit en tolerantie; De Graaf et al, 2005; Outway, 2005; ITS onderzoek veiligheid op scholen, 2001; Seks onder je 25e , RNG, 2005. Rotterdamse Jeugd Monitor 2000/2001 en 2003/2004.

Weert, P. van, Aandewiel, J. & Soerland, Th. van (1985) *'Politie en Homoseksualiteit'* publikatiereeks Homostudies Utrecht 1985

Internetbronnen:

Aanwijzing Discriminatie, 1 pars. 31 maart 2008.
http://www.gelijkebehandeling.nl/_documenten/gbnl/stc/2003-061.pdf

Art. 1, (2007), 'Wetgeving staat weigerambtenaren toe, 2 pars. 22 maart 2008.
<http://www.art1.nl/?node=6816>

Keuzenkamp, S. Bos, D. Duyvendak, J.W. (2006) "Gewoon doen" Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland, 8 pars. 22 maart 2008.
http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037702570/Gewoon_doen.pdf

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn, Lesbisch - en homo - emancipatiebeleid 2008 – 2011*, 3 pars. 20 maart 2008.
http://www.minocw.nl/documenten/Homo_emancipatie.pdf

oordeel vragen, seksuele gerichtheid, 1 pars. 26 maart 2008. <http://www.cgb.nl/cgb73.php>

Alternatieve bronnen:

AD Utrechts Nieuwsblad 28 mei 2008, *Homo's moeten altijd voorzichtig zijn*

BDU, BDA, PwC, "Gezamenlijke aanpak discriminatie in de provincie Utrecht", conferentie 13 juni 2007

G. Uphoff, voorlichtster Bureau Discriminatiezaken Utrecht

M. Jansen, directeur Bureau Discriminatiezaken Utrecht

F. BIJLAGEN

Bijlage 1. Lijst van afkortingen

AWGB:	Algemene Wet Gelijke Behandeling
BDU:	Bureau Discriminatiezaken Utrecht
CGB:	Commissie Gelijke Behandeling
COC:	Cultuur en Ontspannings Centrum
GW:	Grondwet
OvJ:	Officier van Justitie
SJD:	Sociaal Juridische Dienstverlening
STAD:	Steunpunt Anti-Discriminatie

Bijlage 2

Begeleidende brief enquête

Utrecht, 7 mei 2008

Enquête: Onderzoek naar aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht

Geachte heer/mevrouw,

Het Bureau Discriminatiezaken Utrecht (hierna: BDU) is bezig met een onderzoek naar de aard en omvang van homodiscriminatie in Utrecht. Tien jaar geleden is er een soortgelijk onderzoek geweest. Toen heeft het BDU (voorheen: Steunpunt Anti-Discriminatie, STAD) in samenwerking met het COC en Utrechtse Kringen enquêtes afgenomen onder de leden van de laatste twee genoemde instanties.

Het BDU acht, gezien het maatschappelijke debat over de mogelijke afname van tolerantie t.o.v. homoseksuelen, van groots belang om dit nogmaals te onderzoeken. Wij hebben wederom gezorgd voor de opzet en samenstelling van de enquête en hebben dit voorgelegd aan het COC Midden-Nederland en gevraagd of zij konden helpen om de enquêtes naar haar leden te verzenden. In verband met de bescherming van uw privacy hebben we het COC gevraagd, namens ons, de adressering te verzorgen.

Het doel van de enquête is o.a.: om met de resultaten van dit onderzoek de problemen te signaleren en een betere hulpverlening te verstrekken om homodiscriminatie tegen te gaan. Wij kunnen dan instanties en overheden - zoals gemeenten - informeren, zodat zij een beter beleid kunnen ontwikkelen om homo-intolerantie tegen te gaan. De resultaten zullen in een vorm van een tabloid worden gedrukt en aangeboden worden aan belanghebbenden. Na 28 juni 2008 kunt u ook zelf de resultaten op onze website vinden. (www.bdutrecht.nl)

U speelt bij dit onderzoek een grote rol. Vandaar dat wij u vragen deze enquête in te vullen. Elke persoonlijke ervaring of belevenis is een verhaal op zich, waarmee aangetoond kan worden of er sprake is van homodiscriminatie en/of intolerantie ten opzichte van homoseksuelen.

In de enquête wordt naar uw eigen ervaring gevraagd, of/en hoe vaak u zich gediscrimineerd heeft gevoeld en wat u hiermee heeft gedaan. Ook wordt naar uw beleving gevraagd over hoe de samenleving reageert op homoseksualiteit en wat u daarbij voelt. Afsluitend wordt gevraagd hoe u denkt in de toekomst te zullen handelen. Bij de vragen in de enquête wordt steeds de term 'homo' gebruikt. Hiermee bedoelen we niet alleen homoseksuele mannen, maar ook lesbische vrouwen, biseksuelen, transgender en travestieten.

Wij danken u bij voorbaat voor het invullen van de enquête en zien uw reactie graag vóór 1 juni a.s. tegemoet. U kunt gebruik maken van bijgaande antwoordenvolp, dan is een postzegel niet nodig.

Met vriendelijke groet,

Martin Jansen, BDU

Bijlage 3

Aanwijzingen bij het invullen van de enquête en de enquête

De invultijd neemt ongeveer 20 minuten in beslag. De onderzoekgegevens worden uiteraard geanonimiseerd verwerkt. Het zal op geen enkele wijze te herleiden zijn, wie de enquête heeft ingevuld. U bent uiteraard vrij om mee te doen, maar uw medewerking wordt zeer op prijs gesteld worden.

De enquête bestaat uit acht vragen. Elke vraag bevat antwoordmogelijkheden welke u aan kunt kruisen. Meestal kunt u een toelichting geven bij uw keuze. U kunt hiervoor de aangegeven antwoordlijnen gebruiken. Bij sommige vragen zijn er meerdere antwoorden mogelijk. Indien hiervan sprake is, is dit aangegeven bij de vraagstelling.

Bij het invullen van de enquête dient u het hokje aan te kruisen bij het antwoord dat volgens u past bij de vraag. U kunt dit doen door in het hokje een kruisje te zetten of het hokje in te kleuren.

Wanneer u later toch van mening bent dat een ander antwoord beter is, kunt u uw antwoord verbeteren door middel van een groot kruis door het foute antwoord te zetten en het juiste antwoord aan te kruisen.

Wij willen u er nogmaals op attenderen dat de onderzoeksgegevens geanonimiseerd verwerkt worden.

U kunt voor het terugzenden van de ingevulde enquête gebruik maken van de bijgevoegde antwoordenvolp of de enquête sturen naar:

Bureau Discriminatiezaken Utrecht
Antwoordnummer 3545
3500 SB Utrecht

Een postzegel is dan niet nodig!

Mocht u vragen hebben of een geval van homodiscriminatie willen melden dan kunt u bellen naar het telefoonnummer: 030-2328666 en vragen naar Grietje Uphoff. Ook kunt u mailen naar: info@bdutrecht.nl.

Voor algemene informatie over het BDU verwijzen wij u naar onze website: www.bdutrecht.nl

Veel succes met het invullen.

1. Algemene gegevens respondent

Geslacht man/vrouw
Leeftijd jaar
Woonplaats
Postcode

(alleen de nummers)

2. Wilt u met de volgende vragen nagaan of u wel eens gediscrimineerd bent op grond van uw seksuele gerichtheid?

2a. Heeft u ooit moeilijkheden ondervonden op de arbeidsmarkt op grond van uw seksuele gerichtheid? (bijvoorbeeld met het vinden van een baan of pesten op de werkplek)

ja, namelijk het volgende:

nee

2b. Bent u wel eens discriminerend benaderd of behandeld door een overheidsinstelling (bv. gemeente, politie) op grond van uw seksuele gerichtheid?

ja, namelijk het volgende:

nee

2c. Bent u op straat of in een openbare gelegenheid wel eens bedreigd of belaagd door (lichamelijk) geweld vanwege uw seksuele gerichtheid?

ja, namelijk het volgende:

nee

2d. Bent u wel eens uitgescholden op grond van uw seksuele gerichtheid?

ja, namelijk het volgende:

nee

2e. Komt u wel eens homodiscriminerende uitspraken tegen in de media?

ja, namelijk het volgende:

nee

2f. Heeft u in het onderwijs wel eens te maken gehad met homodiscriminatie/homohaat? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

ja, als docent, het volgende:

ja, als leerling, het volgende:

ja, als ouder, het volgende

nee

2g. Bent u ooit in de gezondheidszorg gediscrimineerd op grond van uw seksuele gerichtheid? (door bv. artsen, hulpverleners of verpleegkundigen)

ja, namelijk het volgende:

nee

2h. Heeft u in de sport of een andere recreatieve activiteit wel eens te maken gehad met homodiscriminatie/homohaat?

ja, namelijk het volgende:

nee

2i. Heeft u in uw woonomgeving ervaringen met homodiscriminatie of homohaat?

ja, namelijk het volgende:

nee

2j. Bent uw wel eens op een ander gebied gediscrimineerd op grond van uw seksuele gerichtheid?

ja, namelijk het volgende:

nee

3. Wat deed u toen u gediscrimineerd werd?

niets, want:

Ik ging het melden bij een instantie: *(meerdere antwoorden mogelijk)*
politie
belangenorganisatie
Bureau Discriminatiezaken Utrecht (voorheen: STAD)
anders, namelijk:

Iets anders, namelijk

Indien u een melding heeft ingediend hoe is deze melding afgehandeld?

goed, namelijk:

kon beter, namelijk:

slecht, namelijk:

4. Hoe vaak bent u gediscrimineerd? Per geval aankruisen (2a tot en met 2j), indien van toepassing

	geval	veelvuldig	een paar keer	één keer
2a.	arbeidsmarkt			
2b.	overheid			
2c.	geweld			
2d.	uitschelden			
2 e.	media			
2f.	onderwijs			
2g.	gezondheidszorg			
2h.	sport/recreatie			
2i.	buurt			
2j.	anders			

5. Is de houding van de maatschappij ten opzichte van homoseksualiteit voor uw gevoel de laatste twee jaar veranderd?

ja, namelijk:

nee, namelijk:

5a. Past u uw gedrag wel eens aan om u veiliger te voelen in uw omgeving?

ja, namelijk:

nee, namelijk:

6. Wat zou u in de toekomst doen als u gediscrimineerd wordt, of zich gediscrimineerd voelt?

niets, want:

ik ga het melden bij een instantie: *(meerdere antwoorden mogelijk)*

politie

belangenorganisatie

Bureau Discriminatiezaken Utrecht (voorheen: STAD)

anders, namelijk:

iets anders, namelijk:

7. Kent u het BDU (voorheen: Steunpunt Anti-Discriminatie, STAD)?

ja, namelijk via:

nee

8. Heeft u wel eens een klacht ingediend bij het BDU (voorheen: STAD) op grond van homodiscriminatie/homohaat?

ja

nee, want:

Heeft u tot slot nog opmerkingen?

Wij danken u voor uw medewerking!

Colofon

Auteur

Michel Aben

Met medewerking van

Grietje Uphoff & Martin Jansen, Bureau Discriminatiezaken Utrecht

Adriëne Nijssen & Juanita Robles de Medina, COC Midden-Nederland

Uitgave

Bureau Discriminatiezaken Utrecht

Loeff Berchmakerstraat 22-24

3512 TD Utrecht

T 030-2328666

E info@bdutrecht.nl

I www.bdutrecht.nl

